

บทที่ 5

ความเชื่อและบทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์

มนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้ มีความฉลาด และมีจินตนาการ การดำรงชีวิตของมนุษย์นอกจากความรู้ ความสามารถ และจินตนาการแล้ว มนุษย์ยังอาศัยความศรัทธาหรือความเชื่อในการนำทางชีวิตตน ความเชื่อ (belief) หมายถึงการยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตามว่าเป็นความจริงหรือว่ามีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ เช่น ความเชื่อเรื่องศาสนา (religious belief) ได้แก่ ลัทธิความเชื่อถือ มีการปฏิบัติตามพิธีกรรมที่ควรจะเป็นและตามความต้องการของผู้เชื่อถือตามศาสนานั้น ๆ ความเชื่อเรื่องประเพณี (traditional belief) ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยคิดว่าเป็นสิริมงคลและเป็นผลดีต่อชีวิต และความเชื่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ (supernatural belief) ได้แก่ การเชื่อเรื่องเทพเจ้า เทวดา ผี วิญญาณ คาถาอาคม อาถรรพ์ และโชคลางต่าง ๆ เป็นต้น กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่สร้างโดยมนุษย์และใช้ในสังคมของมนุษย์ กลองยาวจึงมีความหมายหรือมีบทบาทในสังคมที่มนุษย์อยู่อาศัย การสร้างกลองยาวหรือเครื่องดนตรีต่าง ๆ จึงต้องมีพื้นฐานของความเชื่อในการสร้าง และเมื่อสร้างขึ้นมาแล้วย่อมมีบทบาทกับสังคมนั้น ๆ

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับกลองยาว

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกลองยาว

การสร้างกลองยาวในอดีต เป็นการสร้างกลองไว้เพื่อใช้บรรเลงในขณะของตนเท่านั้น ดังนั้นผู้สร้างกลองจึงมักเป็นครูกลองยาวและนักดนตรีในคณะช่วยกันสร้างโดยการเข้าป่าเพื่อหาไม้มาทำกลองยาว ซึ่งมีวิธีการเฉพาะเนื่องจากมีความเชื่อว่าต้นไม้เทพารักษ์สิงสถิตหรือคุ้มครองอยู่ การตัดไม้จึงต้องมีการประกอบพิธีกรรมให้ถูกต้องจึงจะเกิดความเป็นมงคล

1.1 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตัดไม้ ไม้ที่ใช้ทำกลองยาวโดยทั่วไปนิยมใช้ไม้เนื้อแข็งปานกลาง เช่น ไม้ขนุน ไม้มะม่วง หรือไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้มะขามเทศ ไม้จำปา เนื่องจากนำมากลึงและขุดเป็นกลองได้ง่าย อีกทั้งเมื่อสร้างเป็นกลองแล้วจะมีน้ำหนักไม่มากซึ่งสะดวกต่อการสพายเดินตีกลอง ตามความเชื่อของชาวบ้านเชื่อว่าไม้ขนุนเป็นไม้มงคล จะช่วยเกื้อหนุนค้าจุนให้เกิดแต่สิ่งที่ดีและนำโชคลาภมาสู่คณะกลองยาว นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้ไม้เนื้อแข็ง

เช่น ไม้ประดู่นำมาทำเป็นกลองเอกหรือกลองนาเนื่องจากเวลาตีจะมีเสียงดังกว่ากลองที่ทำจากไม้เนื้ออ่อน แต่มีข้อเสียตรงที่กลองมีน้ำหนักมากกว่า เมื่อคัดเลือกต้นไม้ที่จะทำกลองได้แล้ว หัวหน้าคณะกลองยาวที่จะตัดไม้หรือตัวแทนซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตัดไม้จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในการตัดไม้ โดยการจัดเตรียมเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาเทพารักษ์หรือนางไม้เพื่อบอกกล่าว ขอขมา และขอไม้เพื่อนำไปสร้างกลอง เครื่องสังเวยประกอบด้วย ข้าว อาหารพื้นบ้าน ผลไม้ อย่างละน้อยโดยจัดใส่ในกระทาบตอง ส่วนเครื่องบูชา ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน จัดเตรียมใส่ในกรวยใบตองที่เตรียมไว้ต่างหาก นำไปวางไว้บริเวณโคนต้นไม้ที่จะตัด จากนั้นจึงอัญเชิญเทวดาโดยการตั้งนะโม 3 จบ แล้วจึงตามด้วยการสวดมนต์บทชุมนุมเทวดาหรือบอกกล่าวด้วยคำพูดขอขมาเทพารักษ์ นางไม้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาต้นไม้ บอกจุดประสงค์ในการตัดไม้ จากนั้นจึงกล่าวขอพรให้เทพารักษ์ นางไม้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยให้การตัดต้นไม้และการสร้างกลองประสบความสำเร็จ เมื่อกล่าวจบแล้วจึงลงมือตัดต้นไม้และชักลากกลับไปบ้านเพื่อดำเนินการสร้างกลองต่อไป ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่มีลักษณะต้องห้ามในการตัดมาทำเป็นกลอง ได้แก่ ห้ามนำไม้ตักน้ำมันเช่นไม้ตะเคียนมาทำกลอง เพราะเชื่อว่ามีวิญญาณสิงอยู่ในไม้เหล่านั้น ห้ามไม่ให้นำไม้ที่มีลักษณะต้องห้ามที่เรียกว่า “ไม้โพรงบาตรหลวม” คือไม้ที่มีโพรงด้านในขนาดสามารถนำบาตรพระใส่ลงไปได้ ไม้ลักษณะดังกล่าวห้ามนำมาใช้ทำกลองโดยเด็ดขาด เพราะถือว่าจะทำให้กลองนั้นเป็นสิ่งอัปมงคล (ล้วน จิวสุข, 2550, พฤษภาคม 16)

1.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำหน้ากลอง หน้ากลองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดเสียง ดังนั้นหัวหน้าคณะกลองยาวบางคนะที่สร้างกลองยาวด้วยตนเองจึงให้ความสำคัญต่อการทำหน้ากลองไม่ด้อยไปกว่าการคัดเลือกไม้ที่ใช้ทำหน้ากลอง ในอดีตพบว่าหัวหน้าคณะกลองยาวบางคนะนิยมนำหน้ากลองยาวไปให้พระที่ตนศรัทธาในคาถาอาคมลงอักขระคาถาให้โดยใช้แป้งกะแจะเขียนอักขระคาถาตามหานิยมบริเวณด้านในของหน้ากลอง การทำเช่นนั้นมีความเชื่อว่า เสียงที่ดีจากหน้ากลองที่ลงอักขระคาถานั้นจะเป็นเสียงที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถสะกดจิตใจให้คนที่ได้ยินเสียงกลองนั้นเกิดความรักและชื่นชอบการแสดงกลองยาวของคณะตน คาถาตามหานิยมที่นิยมเขียนลงบนหน้ากลอง นิยมเขียนเป็นคาถาบทย่อดังนี้ “พุทธะ ธัมมะ สังฆะเมตตัง จิตตังมะมะ นุภาเวนะ” การเขียนคาถาไว้ที่ด้านในของหน้ากลองนี้สามารถมองเห็นได้โดยมองจากก้นกลองผ่านรูเอวกลองไปที่หน้ากลองด้านใน ดังนั้นหากหัวหน้าคณะกลองยาวคนใดไม่ยอมให้ผู้ใดมองเห็นอักขระคาถาที่เขียนไว้ที่กลองยาวของคณะตน ก็มักจะขอให้พระเขียนอักขระคาถาไว้บริเวณริมขอบของหน้ากลองด้านใน และใช้สีน้ำมันเขียนลายไทยไว้บนหน้ากลองด้านนอกเพื่อปิดทับไว้

2. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการฝึกกลองยาว

2.1 การคำนับครู ผู้ที่จะฝึกหัดกลองยาวนั้น ในขั้นตอนแรกต้องมาฝากตัวเป็นศิษย์กับครูกลองยาวหรือคณะกลองยาวที่มีความสามารถตามที่ผู้ฝึกต้องการ การฝากตัวเป็นศิษย์ นอกจากผู้ที่ต้องการฝึกจะมาขอฝากตัวเรียนด้วยตนเองแล้ว บางครั้งพบว่าพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ของผู้ที่ต้องการฝึกกลองยาวจะเป็นผู้นำเอาลูกหลานมาขอฝากตัวเรียน เป็นการฝากตัวเป็นศิษย์ของครูเพื่อขอรับการฝึกหัดกลองยาว ถ้าครูเห็นว่าเป็นผู้มีความตั้งใจดีและสามารถฝึกหัดได้ก็จะรับไว้เป็นศิษย์ เพื่อจะได้ฝึกสอนจนกระทั่งศิษย์มีความสามารถในการแสดงต่อไป ขั้นตอนนี้เรียกว่า “การคำนับครู” ผู้ที่เป็นศิษย์จะเตรียมเครื่องบูชาครู ได้แก่ ฐูป 5 ดอก เทียน 1 เล่ม ดอกไม้ 3 สี และเครื่องกำนลคำนับครูมาด้วย ได้แก่ เหล้าขาว 1 ขวด (ปัจจุบันไม่จำกัดว่าเป็นเหล้าชนิดใด) บุหรี่ 1 ซอง หมาก 3 คำ เงิน 12 บาท (ภาพที่ 5.1) เครื่องกำนลทั้งหมดนี้ ครูจะนำไปบูชาครูกลองยาวอีกครั้งหนึ่ง พิธีกรรมเริ่มโดยครูผู้ทำพิธีจะเปิดฝาเหล้าและรินใส่แก้ว 1 ใบ แกะซองบุหรี่และจุดบุหรี่ 1 มวน แล้วจึงจุดฐูปบอกกล่าวครูกลองให้ทราบ หลังจากนั้นนักดนตรีในคณะจะบรรเลงกลองยาวบูชาครูดนตรี โดยเริ่มจากเพลงไหว้ครูและต่อด้วยเพลงอื่น ๆ เมื่อฐูปไหม้หมดดอกก็ทำการลาเครื่องกำนล เป็นอันจบพิธี สามารถนำเหล้าและบุหรี่ยที่เหลือมาบริโภคได้

ภาพที่ 5.1 การคำนับครู

(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ ณ บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 7 ต.สระทะเล อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2549)

2.2 การไหว้ครูประจำปี

การไหว้ครูประจำปีของคณะกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ นิยมกำหนดให้จัดในเดือนห้า (เดือนเมษายน) ข้างขึ้น วันพฤหัสบดีสัปดาห์ใดก็ได้ ใช้พระพุทธรูปเป็นประธานในพิธีเพียงองค์เดียว จัดเตรียมเครื่องสังเวศครูไว้บนผ้าขาวหน้าพระพุทธรูป ดังนี้ บายศรี 3 ชั้น หรือ 5 ชั้น หัวหมูสุก ไก่สุก เหล้าขาว ข้าวปากหม้อ ไข่ต้ม ขนมวงข้าง ขนมต้มขาวต้มแดง และผลไม้ เครื่องสังเวศเหล่านี้มิได้จำกัดจำนวน ขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์ที่มี ในวันไหว้ครูประจำปี จะมีบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคณะกลองยาว เช่น ผู้เล่นกลองยืน ผู้เล่นกลองรำ นักดนตรีศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน และผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีความศรัทธาในคณะกลองยาวนั้น ๆ จะมาชุมนุมกันที่บ้านหัวหน้าคณะกลองยาวเพื่อร่วมพิธีไหว้ครูตั้งแต่ตอนเช้าและช่วยกันจัดเครื่องสังเวศครูและทำบุญร่วมกัน เมื่อถึงเวลาผู้ประกอบพิธีซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้าคณะกลองยาวจะเริ่มทำพิธีไปตามลำดับ คือ บูชาพระรัตนตรัย อ่านโองการไหว้ครู เชิญครู ถวายเครื่องสังเวศ ประโคมกลองยาวและรำกลองยาวถวายครู (ภาพที่ 5.2) ลาเครื่องสังเวศ และอ่านโองการส่งครู เป็นอันจบพิธี หลังจากนั้นจึงทำบุญเลี้ยงพระ ถวายจตุปัจจัยพระ และรับประทานอาหารร่วมกัน (บุญมี จิวสุข, 2550, เมษายน 25)

ภาพที่ 5.2 การรำกลองยาวถวายครู

(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ ณ บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 7 ต.สระทะเล อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2549)

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตีกลองยาว

3.1 พิธีกรรมไหว้ครูก่อนทำการแสดงกลองยาว เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ครูกลองยาวหรือหัวหน้าคณะได้กระทำไว้เป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์ทุกคนได้เห็นและถือปฏิบัติตลอดมาจนปัจจุบัน ถ้าเป็นงานการกุศลหรือเป็นการประกวดประชันครูกลองยาวหรือหัวหน้าคณะจะทำพิธีไหว้ครูที่บ้านในตอนเช้าและจัดหาเครื่องบูชาและเครื่องกำนลเอง ถ้าเป็นงานว่าจ้างก็จะทำพิธีไหว้ครูที่บ้านเจ้าภาพ โดยบอกให้ทางเจ้าภาพหรือคนหางานเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องบูชาและเครื่องกำนลไว้ให้โดยมีรายละเอียดสิ่งของเหมือนในพิธีการค้ำบครู เครื่องบูชาและเครื่องกำนลจะต้องจัดไว้ในภาชนะเดียวกัน เช่น พาน ถาด จาน หรือขัน แล้วนำไปวางบนกลองหรือเครื่องดนตรีอื่น ๆ ที่ใช้เล่นประสมวงกลองยาว (ภาพที่ 5.3) หลังจากเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วครูผู้ทำพิธีจะจุดธูป 5 ดอก เพื่อระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา และครูบาอาจารย์ จากนั้นจึงบริกรรมคาถาดังนี้ “นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 จบ) อิมานิ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ ครูศรี ครูอินทรา ครูดนตรี ครูพิณพาทย์ ครูกลอง จงเสด็จลงมา ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้เถิด” จากนั้นจึงรอสัก 2 วินาที (ทุกคนที่ร่วมพิธีอยู่ในอาการสงบนิ่ง) ต่อจากนั้นครูผู้ทำพิธีจึงกล่าวต่อดังนี้ “อิมานิ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ ครูศรี ครูอินทรา ครูดนตรี ครูพิณพาทย์ ครูกลอง จงเสด็จลงมา ณ กาลบัดเดี๋ยวนี้เถิด ด้วยอัคคีบุพผัง อหัง บูเชมิ” จากนั้นผู้ร่วมพิธีจึงบรรเลงเพลงไหว้ครูถวายเพื่อเป็นการบูชาและเพื่อเป็นการโหมโรง ต่อจากนั้นจึงบรรเลงเพลงต่าง ๆ ต่อไป ในกรณีที่คณะกลองยาวมีผู้แสดงกลองรำ ผู้แสดงกลองรำจะรำกลองยาวถวายครูไปพร้อมกับผู้แสดงกลองยืนที่บรรเลงเพลงไหว้ครู การไหว้ครูก่อนการแสดงกลองยาวนอกจากจะเป็นการระลึกถึงคุณของครูดนตรี เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกในคณะกลองยาวแล้ว ยังเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงคตินิยมทางจารีตประเพณีของไทย ในด้านการมีสัมมาคารวะและเคารพบนอบต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่คนไทยเราถือปฏิบัติกันมาช้านาน นอกจากนี้ยังพบว่าก่อนการหยิบจับเครื่องดนตรีเพื่อใช้บรรเลง ผู้แสดงกลองยาวจะไหว้เครื่องดนตรีทุกครั้ง เนื่องจากมีความเชื่อว่าเครื่องดนตรีทุกชนิดเป็นของสูง มีครูดนตรีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ อีกทั้งเป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงมีพระคุณต่อตนเองต้องให้ความเคารพ

ภาพที่ 5.3 พิธีกรรมไหว้ครูก่อนการแสดงกลองยาว

(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ ณ โรงเรียนพยุหะวิทยา หมู่ที่ 4 ต.พยุหะ อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2549)

3.2 การเสกเป่าคาถาอาคม จากการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับการแสดงกลองยาว ตามงานต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยได้สังเกตพบว่ากลองยาวบางคณะมีการเสกเป่าคาถาอาคมก่อนการแสดง โดยเป็นคาถาหมานิยมบทเต็ม ก่อนการทอคาถาผู้ทอคาถาจะพนมมือและตั้งนะโม 3 จบ หลังจากนั้นจึงสวดคาถาดังนี้

“พุทธะเมตตัง จิตตังมะมะ พุทธะพุทธา นุภาเวนะ
ธัมมะเมตตัง จิตตังมะมะ ธัมมะธัมมา นุภาเวนะ
สังฆะเมตตัง จิตตังมะมะ สังฆะสังฆา นุภาเวนะ”

(สวดคาถา 3 จบ)

หลังจากนั้นจึงยกมือขึ้นไหว้ โดยให้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองข้างจรดหน้าผาก ไหว้จำนวน 3 ครั้ง แล้วจึงเอาฝ่ามือทั้งสองลูบศีรษะ โดยลูบตั้งแต่ตีนผมบริเวณหน้าผากไปจนถึงท้ายทอย

3.3 พิธีกรรมหลังการบรรเลง หลังจากเสร็จสิ้นการแสดง ผู้แสดงในคณะกลองยาว ทุกคนจะพนมมือยกขึ้นไหว้ครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ผู้แสดงเชื่อว่าบันดาลให้การแสดง กลองยาวสำเร็จด้วยดี ทำให้ผู้แสดงทั้งนักดนตรีและนางรำทุกคนปลอดภัยจากการแสดง เนื่องจากการแสดงของนักแสดงกลองรำมีโอกาสเสี่ยงต่ออุบัติเหตุจากการแสดงการต่อกองให้

สูงขึ้นไปและปีนกลองขึ้นไปรำบนกลองที่ต่อสูงขึ้นไปนั้น (ภาพที่ 5.4) หลังการแสดงผู้เล่นในคณะจะยกมือขึ้นไหว้โดยให้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองข้างจรดหน้าผากไหว้ 1 ครั้ง แล้วจึงเอาฝ่ามือทั้งสองลูบศีรษะโดยลูบตั้งแต่ตีนผมบริเวณเหนือหน้าผากไปจนถึงท้ายทอย (ภาพที่ 5.5)

ภาพที่ 5.4 การแสดงรำบนกลองยาวที่ต่อสูงขึ้นไป

(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ ณ โรงเรียนพยุหะวิทยา หมู่ที่ 4 ต.พยุหะ อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2549)

ภาพที่ 5.5 การไหว้หลังจบการแสดง

(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ ณ วัดนครสวรรค์ ต.ปากน้ำโพ อ.เมืองนครสวรรค์ จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2545)

บทบาทของกลองยาว

กลองยาวเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีการเล่นหรือแสดงในจังหวัดนครสวรรค์มานานแล้ว ในสังคมและวัฒนธรรมชาวนครสวรรค์ถือว่ากลองยาวเป็นสัญลักษณ์หนึ่งในสังคม เครื่องดนตรีชนิดนี้ได้รับความนิยมจากชาวนครสวรรค์ทั้งผู้ดูและผู้เล่น ทำให้กลองยาวเข้าไปมีบทบาทร่วมในโอกาสต่าง ๆ ของสังคมชาวนครสวรรค์ จากการศึกษาภาคสนามพบว่ากลองยาวมีบทบาทในการรับใช้สังคม 9 บทบาท ได้แก่ บทบาทด้านพระพุทธศาสนา บทบาทด้านประเพณี บทบาทด้านการศึกษา บทบาทด้านการกีฬา บทบาทด้านการแสดงพื้นบ้าน บทบาทด้านอาชีพ บทบาทด้านสัญลักษณ์ในการสื่อสาร บทบาทด้านการแสดงฐานะของบุคคล และบทบาทด้านการบันเทิง ดังนี้

1. บทบาทด้านพระพุทธศาสนา

เครื่องดนตรีที่ชาวเอเชียในภูมิภาคอุษาคเนย์ (Southeast Asia) นำมาบรรเลงประกอบพิธีกรรม มักพบว่านิยมใช้กลองและฆ้องเป็นเครื่องดนตรีหลักในการบรรเลง โดยมีความเชื่อว่าเสียงมีอำนาจ มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่สามารถใช้ติดต่อกับเทวดาหรือผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้รับทราบการกระทำของมนุษย์หรือเพื่อร้องขอให้ช่วยเหลือการต่าง ๆ (ปราณี วงษ์เทศ, 2536: 252-292) เสียงของดนตรีมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของมนุษย์ ก่อนที่จะเริ่มพิธีกรรมใด ๆ ถ้ามีเสียงดนตรีบรรเลงประกอบในพิธีหรือในงาน ก็จะทำให้บรรยากาศในงานเกิดความเป็นพิธีการมากขึ้น และเป็นการสร้างบรรยากาศภายในงานให้ดูศักดิ์สิทธิ์ หรือเป็นการสร้างความสนุกครื้นเครงให้กับงาน ทำให้ผู้ที่อยู่ร่วมในงานเกิดจิตใจเบิกบาน และถ้าเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาก็อาจทำให้ผู้ที่อยู่ในงานเกิดกุศลจิตในการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นการป่าวประกาศให้ทราบว่างานหรือพิธีกรรมนั้น ๆ กำลังจะเริ่มขึ้นแล้ว บทบาทของกลองยาวในสังคมชาวนครสวรรค์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ การใช้กลองยาวบรรเลงในงานบวช งานแห่เทียนพรรษา งานกฐิน งานผ้าป่า และงานเฉลิมฉลองถาวรวัตถุพุทธศาสนา

1.1 บทบาทของกลองยาวในงานบวช งานอุปสมบทหรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “งานบวชพระ” นั้นนิยมจัดในช่วงก่อนวันเข้าพรรษา บทบาทของกลองยาวในงานบวชจะเริ่มตั้งแต่การแห่ผู้ที่จะบวชจากบ้านของตนไปทำพิธีบวชที่วัด โดยดำเนินการในช่วงเช้าก่อนวันงานอุปสมบทหนึ่งวัน เมื่อพ่อแม่และญาติพี่น้องของผู้ที่จะบวชเตรียมอุปกรณ์การบวชและโกนผมผู้ที่จะบวชเสร็จแล้ว จะมีการแห่ผู้ที่จะบวชเพื่อไปทำพิธีบวชที่วัด โดยให้ผู้ที่จะบวชขึ้นบนหลังช้างหรือขี่คอเพื่อนหรือญาติและใช้กลองยาวแห่หน้าหน้าขบวน (ภาพที่ 5.6) ส่วนผู้ร่วมขบวนแห่ก็ช่วยถือข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในพิธีเดินตามหรืออาจร่วมแสดงความยินดีโดยร่ายรำตามจังหวะ

กลองยาวที่บรรเลง เมื่อพระสงฆ์ผู้ทำพิธีบวชนาคให้เสร็จแล้วก็จะมีการแห่มาคักกลับมายังบ้าน เพื่อทำพิธีทำขวัญนาคและพิธีฉลองแสดงความยินดีแก่พ่อแม่ของนาค ในเช้าวันรุ่งขึ้นจะมีพิธีแห่มาคักไปวัดโดยใช้กลองยาวแห่หน้าขบวน เมื่อถึงวัดแล้วจะแห่ขบวนนาครอบอุโบสถ 3 รอบ (ภาพที่ 5.7) แล้วจึงส่งนาคเข้าอุโบสถเพื่อทำพิธีอุปสมบท เมื่อส่งนาคเข้าอุโบสถเสร็จแล้ว กลองยาวจะต้องหยุดบรรเลงเนื่องจากจะรบกวนพิธีของสงฆ์ (ล้วน จิวสุข, 2550, พฤษภาคม 16)

ภาพที่ 5.6 กลองยาวแห่หน้าขบวนนาคไปวัด
ที่มา (ได้รับความเชื่อเพื่อภาพจากคุณกุหลาบ วิจิตรระกะ, วันที่ 5 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 5.7 กลองยาวแห่หน้าขบวนนาครอบอุโบสถ
ที่มา (ได้รับความเชื่อเพื่อภาพจากคุณจำรุญ แสนแก้ว, วันที่ 5 พฤษภาคม 2549)

1.2 บทบาทของกลองยาวในงานแห่เทียนพรรษา วันเข้าพรรษาเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึงกลางเดือน 11 ซึ่งเป็นช่วงของฤดูฝน เป็นวันที่พระสงฆ์อธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ตลอดระยะเวลาฤดูฝน มีกำหนด 3 เดือนตามพระวินัยบัญญัติ โดยไม่ไปค้างแรมในที่อื่นเรียกกันโดยทั่วไปว่า “จำพรรษา” ในอดีตที่สังคมยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เวลาพระสงฆ์หรือสามเณรจะสวดมนต์ท่องจำตำราต้องอาศัยแสงสว่างจากคบ ตะเกียง และเทียนไข ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันหล่อเทียนถวายโดยการเรียขี้ผึ้งจากผู้มีจิตศรัทธา เมื่อมีมากพอแล้วจึงทำการหล่อเทียนพรรษาที่วัดหรือสถานที่จัดงาน ทำการตกแต่งประดับประดาและแกะสลักลวดลายสวยงาม บางท้องที่พบว่ามีการจัดประกวดประชันความสวยงามของเทียนพรรษาด้วย นอกจากการหล่อเทียนพรรษาที่วัดหรือสถานที่จัดงานดังกล่าวมาแล้ว ปัจจุบันยังพบว่าการซื้อเทียนจากร้านสังฆภัณฑ์ที่หล่อไว้แล้วนำมาแกะสลักและจัดแต่งให้สวยงามก่อนนำไปถวายวัด ในอดีตนั้นก่อนถึงวันเข้าพรรษา 1 วัน จะจัดให้มีการฉลองต้นเทียนโดยกลางคืนมีมหรสพสมโภช และนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธรูป พอรุ่งเช้าเป็นวันเข้าพรรษา ชาวบ้านหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน หน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชน จะทำการแห่ต้นเทียนไปถวายพระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ โดยมีคณะกลองยาวหน้าขบวนเทียนพรรษาเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองความยินดี และเพื่อให้ผู้ที่อยู่ในชุมชนได้ยินได้ทราบเพื่อร่วมอนุโมทนาบุญ

1.3 บทบาทของกลองยาวในงานกฐิน การทอดกฐินจะมีในช่วงเวลาเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 คือ หลังจากออกพรรษาเป็นระยะเวลา 1 เดือน จะทำก่อนหรือหลังจากนี้ไม่ได้ การทอดกฐินถือเป็นบุญที่ให้ทานสงฆ์แรงได้บุญมาก เพราะนับเป็น “กาลทาน” คือ ทำได้เพียงปีละครั้งเท่านั้นและต้องทำภายในเวลาที่กำหนดไว้จึงเป็นบุญที่ทำได้ยาก เมื่อผู้มีศรัทธาได้ดำเนินการจองกฐินกับวัดในหมู่บ้านได้แล้ว ผู้เป็นเจ้าของภาพจองกฐินจะต้องจัดเตรียมเครื่องกฐินเอาไว้ ได้แก่ ผ้ากฐิน คือ ไตรจีวร (ถ้าจัดเต็มที่มีกัมมี 3 ไตร คือ องค์ครอง 1 ไตร คู่สอดองค์ละ 1 ไตร) พร้อมทั้งเครื่องบริวารอื่น ๆ ตามแต่ศรัทธา สำหรับทางวัดเมื่อทราบกำหนดการแล้วจะมีการบอกแก่กรรมการวัดและญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายให้ทราบกำหนดการเพื่อที่จะได้มาร่วมแรงร่วมใจกันตกแต่งสถานที่ จัดเตรียมงาน และทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาทำการทอดกฐิน ด้านเจ้าภาพเมื่อก่อนถึงวันทอดกฐินก็จัดเตรียมเครื่องกฐินไว้ให้พร้อมโดยจะตั้งองค์กฐินไว้ที่บ้านหรือสถานที่กำหนด เพื่อให้เพื่อนบ้านได้มีโอกาสร่วมอนุโมทนาและบริจาคร่วมบุญกุศล ซึ่งก่อนถึงวันทอดกฐิน 1 วัน เรียกว่าวันสุกดิบ เจ้าภาพ ญาติและผู้มีจิตศรัทธาจะแห่ขบวนกฐินไปตั้งที่วัดในตอนเย็น โดยใช้คณะกลองยาวหน้าขบวนเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองแสดงความยินดี และเพื่อให้ผู้ที่อยู่ในชุมชนได้ยินได้ทราบเพื่อร่วมอนุโมทนาบุญเมื่อถึงวัดและจัดตั้งองค์กฐินแล้วอาจจัดให้มีมหรสพเฉลิมฉลองที่วัด หรือบางแห่งอาจทำการ

เฉลิมฉลองกันที่บ้านเจ้าภาพซึ่งเป็นที่ตั้งองค์กฐิน แล้วในตอนเช้าของวันทำพิธีทอดกฐินจึงแห่ไปที่วัดโดยใช้คณะกลองยาวหน้านำขบวน หากเป็นกฐินสามัคคี คือ มีหลายเจ้าภาพ องค์กฐินจะแยกกันตั้ง ณ บ้านของเจ้าภาพพร้อมแต่ละคน ในวันทำพิธีทอดกฐินจึงแห่องค์กฐินมาทอดรวมกันที่วัด ทั้งนี้เพราะในแต่ละปีวัดจะรับกฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ดังนั้นในกรณีที่มีเจ้าภาพหลายรายยื่นความประสงค์จะองค์กฐินจึงต้องให้ร่วมทอดเป็นกฐินสามัคคี ในกรณีที่เจ้าภาพเป็นหน่วยงานหรือกลุ่มคณะที่มาจากต่างถิ่นแต่มีจิตศรัทธาจะทอดกฐินที่วัดในชุมชน ทางวัดจะมีการแจ้งแก่กรรมการวัดและญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายให้ทราบกำหนดการ เพื่อที่จะได้มาร่วมแรงร่วมใจกันตกแต่งสถานที่ มีการปักธงชาติ ธงธรรมจักรและธงจรเข้ ทำความสะอาดและจัดเตรียมสถานที่ให้พร้อม จัดเตรียมทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาทอดกฐินที่วัด และจัดให้มีกลองยาวบรรเลงต้อนรับคณะกฐินที่มาจากต่างถิ่น การบรรเลงกลองยาวในโอกาสนี้จึงเป็นการแสดงการต้อนรับและแสดงความปิติยินดีที่คณะกฐินได้มาทำบุญให้กับวัดในชุมชนของตน

1.4 บทบาทของกลองยาวในงานผ้าป่า การทอดผ้าป่าเป็นการทำบุญอีกอย่างหนึ่งของชาวพุทธ คล้ายกับพิธีทอดกฐิน แต่ไม่มีกำหนดระยะเวลาจำกัด คือสามารถจะทอดเมื่อไรก็ได้ และวัดหนึ่ง ๆ ในแต่ละปีจะจัดให้มีการทอดผ้าป่าก็ครั้งก็ได้เช่นกัน อีกทั้งยังไม่เจาะจงเกี่ยวกับภิกษุที่จะรับแต่อย่างใด เมื่อผู้เป็นเจ้าภาพแจ้งความประสงค์ในการทอดผ้าป่าและตกลงกำหนดวันเวลากับเจ้าอาวาสวัดแล้วก็จะดำเนินการจัดองค์ผ้าป่า โดยมีสิ่งสำคัญที่จะต้องมียี่ คือ ผ้า และกิ่งไม้สำหรับพาดผ้า ผู้ถวายต้องตั้งจิตอุทิศถวายไม่เจาะจงพระรูปใดรูปหนึ่ง การตั้งองค์ผ้าป่าจะตั้งที่บ้านหรือที่หน่วยงานของผู้เป็นเจ้าภาพ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล หรือบริษัทห้างร้านในชุมชนนั้น เป็นต้น ในตอนเช้าของวันทอดผ้าป่าจะมีการแห่ขบวนผ้าป่าโดยใช้คณะกลองยาวบรรเลงนำขบวนและร่ายรำประกอบขบวนอย่างสนุกสนาน ถ้าเป็นผ้าป่าสามัคคีต่างเจ้าภาพแห่มาพบกันที่วัดก็จะมีแสดงกลองยาวและการร่ายรำคล้ายมหรหรรรมย่อย ๆ ที่ลานวัดก่อนที่คณะผ้าป่าจะขึ้นโบสถ์หรือวิหารเพื่อทำพิธีถวายผ้าป่าแก่วัดต่อไป

1.5 บทบาทของกลองยาวในงานเฉลิมฉลองถาวรวัตถุพุทธศาสนา เมื่อวัดและชาวบ้านได้ร่วมกันจัดสร้างถาวรวัตถุพุทธศาสนาเสร็จแล้ว เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ พระพุทธรูป เป็นต้น จะมีความเชื่อว่าสิ่งที่สร้างนั้นยังไม่ควรใช้จนกว่าจะได้ทำพิธีเฉลิมฉลองก่อน ดังนั้นคณะกรรมการของวัดจึงมักมีการจัดงานเฉลิมฉลองเป็นประเพณีโดยใช้เวลาตั้งแต่ 1-9 วัน (นิยมเป็นวันคี่) โดยจัดเป็นงานวัด มีมหรสพและการละเล่นพื้นบ้านเล่นเฉลิมฉลอง กลองยาวซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวนครสวรรค์จึงร่วมเล่นเฉลิมฉลองแสดงความยินดีกับชุมชนด้วย โดยคณะกรรมการวัดที่จัดงานมักให้คณะกลองยาวแสดงที่ลานวัด หรือแสดงบนเวทีที่ทางวัดจัดไว้

2. บทบาทด้านประเพณี

ประเพณี คือระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าดีหรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา บทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ด้านประเพณีได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีการแต่งงาน

2.1 บทบาทของกลองยาวในงานประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์ของชาวนครสวรรค์ก็เหมือนกับของคนไทยในภาคกลางทั่วไป โดยกระทำกันในช่วงวันที่ 13-15 ของเดือนเมษายน เดิมสงกรานต์ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแต่โบราณและเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่ฝังลึกอยู่ในชีวิตของคนไทย นอกจากนี้ในวันดังกล่าวรัฐยังประกาศให้เป็นวันครอบครัวของไทย โดยถือว่าเป็นวันที่ระลึกถึงคุณความดีของพ่อแม่ปู่ย่าตายายหรือบรรพบุรุษ และเป็นงานรื่นเริงในฤดูร้อนพร้อมกันไปด้วย เมื่อถึงวันสงกรานต์ ชาวนครสวรรค์ทั้งหญิงและชาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะพากันไปวัดในตอนเช้า พร้อมทั้งนำอาหารและดอกไม้ธูปเทียนไปถวายพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้วหรือนิมนต์พระไปสวดมนต์ทำบุญที่บ้าน ต่อจากนั้นจะมีการสงน้ำพระพุทธรูปประจำบ้านและที่วัด (ภาพที่ 5.8) มีการนำเอาน้ำอบน้ำปรุงต่าง ๆ ไปรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่หรือบุคคลที่นับถือ (ภาพที่ 5.9) ซึ่งผู้ใหญ่ก็จะให้ศีลให้พรแก่ผู้ที่มารดน้ำดำหัวให้มีความสุขความเจริญ นอกจากนี้เด็ก ๆ และหนุ่มสาวยังมีการเล่นสาดน้ำกันด้วยความสนุกสนาน ในวันสงกรานต์ชาวบ้านแต่ละครอบครัวมักทำความสะอาดแท่นบูชาพระ และบ้านเรือนที่อาศัยรวมทั้งคอกสัตว์เลี้ยงงานประเพณีสงกรานต์ของชาวนครสวรรค์ที่มีชื่อเสียงคืองานประเพณีสงกรานต์ของตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี โดยจะจัดในวันที่ 15 เมษายนของทุกปี เป็นงานประเพณีที่มีชาวบ้านในตำบลเขาทองและจากที่ต่าง ๆ ได้ร่วมแรงร่วมใจกันจัดเป็นประเพณีทุกปี โดยในช่วงเช้าจะมีการทำบุญที่วัด ในตอนสายจะมีขบวนแห่พระพุทธรูปที่แต่ละหมู่บ้านเคารพเพื่อให้ประชาชนได้สงน้ำพระ (ภาพที่ 5.10) มีขบวนแห่เทพีสงกรานต์ (ภาพที่ 5.11) และการแต่งกายย้อนยุคของชาวตำบลเขาทอง โดยมีคณะกลองยาวเขาทองแห่หน้าขบวนทุกปี (ภาพที่ 5.12) หลังจากนั้นในตอนกลางวันยังมีประเพณีการจับข้อมือสาว การแข่งขันกีฬาพื้นบ้านเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ในชุมชน ส่วนในตอนเย็นจะมีการประกวดเทพีสงกรานต์ตำบลเขาทองและมีการแสดงพื้นบ้าน เช่น รำวงประกอบบท (รำไท่น) การแสดงเต็นท์รำเคียว รำพิชชุกราน รำข้าเจ้าโถม การจับข้อมือสาว การตีกลองยาวและการรำกลองยาว เป็นต้น

ภาพที่ 5.8 การสงฆ์น้ำพระพุทธรูปที่วัดในวันสงกรานต์
(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ งานประเพณีสงกรานต์ตำบลเขาทอง ณ วัดเขาทอง ต.เขาทอง อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2550)

ภาพที่ 5.9 พิธีรดน้ำดำหัวนายชินทร์ บัวประเสริฐ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์
(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ งานประเพณีสงกรานต์ตำบลเขาทอง ณ วัดเขาทอง ต.เขาทอง อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2550)

ภาพที่ 5.10 ขบวนแห่พระพุทธรูปในวันสงกรานต์
(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ งานประเพณีสงกรานต์ตำบลเขาทอง ณ วัดเขาทอง ต.เขาทอง อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2550)

ภาพที่ 5.11 ขบวนแห่เทพีสงกรานต์ตำบลเขาทอง
(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ งานประเพณีสงกรานต์ตำบลเขาทอง ณ วัดเขาทอง ต.เขาทอง อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2550)

ภาพที่ 5.12 กลองยาวหน้าขบวนงานประเพณีสงกรานต์ตำบลเขาทอง
(ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ งานประเพณีสงกรานต์ตำบลเขาทอง ณ วัดเขาทอง ต.เขาทอง
อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2550)

2.2 บทบาทของกลองยาวในประเพณีแต่งงาน ประเพณีแต่งงานของชาวนครสวรรค์ก็เหมือนกับชาวไทยภาคกลางโดยทั่วไป คือเมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงรู้จักกันในเวลาอันสมควรจนเกิดความรักใคร่ชอบพอกัน และเมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงปลงใจที่จะใช้ชีวิตคู่หรือร่วมครอบครัวเดียวกันแล้ว ฝ่ายชายจะบอกกับพ่อแม่ของตนให้ทราบเพื่อให้จัดหาผู้ใหญ่ไปทาบทามสู่ขอฝ่ายหญิงจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ไปเจรจาสู่ขอตามธรรมเนียมประเพณีเรียกว่า “เฒ่าแก่” ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีฐานะดี มีผู้ให้ความเคารพนับถือและรู้จักพ่อแม่หรือผู้ปกครองของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเป็นอย่างดี รวมทั้งรู้จักอุปนิสัยใจคอของฝ่ายชายที่ตนจะเป็นตัวแทนไปสู่ขอด้วย เพราะเฒ่าแก่จะต้องเป็นผู้รับรองนิสัยและความประพฤติของฝ่ายชายต่อพ่อแม่หรือผู้ปกครองของฝ่ายหญิง บางครั้งอาจพบว่าพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายชายจะเป็นผู้ทำหน้าที่แทนเฒ่าแก่ก็ได้ถ้ามีบารมีหรือมีคุณสมบัติเพียงพอ ในวันที่เฒ่าแก่ฝ่ายชายมาเจรจาสู่ขอ ทางฝ่ายหญิงจะมีการจัดบ้านเรือนและแต่งเนื้อแต่งตัวให้ดูดีสวยงามเป็นพิเศษ หรืออาจจัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยงฉลองกัน การเจรจามีการตกลงเกี่ยวกับเรื่องสินสอดทองหมั้นและการหาฤกษ์ยามวันดีสำหรับจัดพิธีแต่งงาน ในวันแต่งงานฝ่ายชายจะจัดขบวนขันหมากมาสู่ขอฝ่ายหญิงที่บ้าน โดยให้วานญาติพี่น้องและเพื่อนสนิทฝ่ายชายให้มาช่วยยกขันหมากหรือร่วมในขบวนขันหมาก เมื่อถึงฤกษ์ยามดีก็ทำการเคลื่อนขบวนขันหมากโดยใช้กลองยาวหน้าขบวน (ภาพที่ 5.13)

ภาพที่ 5.13 กลองยาวหน้าขบวนขันหมาก
ที่มา (ได้รับความเอื้อเฟื้อภาพจากอาจารย์ธีรพล ชูศักดิ์, วันที่ 9 มีนาคม 2551)

การแห่ขันหมากผู้เล่นกลองยาวจะทำการโห่สามลาก่อนเคลื่อนขบวน และมีการขับร้องเนื้อร้องประกอบการบรรเลงกลองยาวด้วย เช่น

เข้า มาละเหวย เข้า มาละวา มาแต่ของเขา ของเราไม่มา
ตะละลา หุย ฮา โห่ ฮิ้ว
ใครมะกรูด มาแลกมะนาว ใครมีลูกสาว มาแลกลูกเขย
เอาวะเอาเหวย ลูกเขยกลองยาว ตะละลา
ใครมีข้าวเปลือก มาแลกข้าวสาร ใครมีของหวาน มาแลกของคาว
ผู้หญิงหน้าขาว ผู้ชายหน้าดำ ตะละลา
ใครมีกล้วยหอม มาแลกกล้วยไข่ ใครมีไข่ไก่ มาแลกไข่เป็ด
ผู้หญิงเป็นเพชร ผู้ชายเป็นพลอย ตะละลา
ต้อนไว้ต้อนไว้ เอาไปบ้านเรา เอาไปหุงข้าว ให้พ่อเรากิน
ถ้าพ่อไม่อยู่ ให้ปู่เรากิน ตะละลา... (พิเศษ ภัทรพงษ์, 2532: 1-2)

นอกจากนี้ก่อนการเคลื่อนขบวนขันหมาก มักนิยมจุดประทัดเอาฤกษ์เอาชัย เพื่อให้สัญญาณเสียงบอกให้ทางบ้านฝ่ายหญิงทราบว่า บัดนี้ขบวนขันหมากกำลังจะเคลื่อนไปทำพิธีแล้ว ในขบวนขันหมากคนเฒ่าคนแก่และคนหนุ่มสาวที่มีได้ทำหน้าที่ยกขันหมากหรือสิ่งของประกอบขบวน ก็จะออกมาช่วยจำกันเป็นที่สนุกสนานครื้นเครง เสียงโห่และเสียงรับจะดังขึ้นเป็น

ระยะ ๆ การโหม่งสามลาและการจุดประทัดมักจะทำเป็น 2 ระยะคือ โหม่งและจุดประทัดเมื่อเริ่มเคลื่อนขบวน และทำอีกครั้งหนึ่งเมื่อขบวนมาถึงบ้านเจ้าสาว บางที่ฝ่ายเจ้าสาวก็มีการจุดประทัดรับเช่นกัน เมื่อขบวนขันหมากแห่มาถึงบ้านเจ้าสาวแล้วกลองยาวจะยังคงบรรเลงต่อจนกว่าฝ่ายเจ้าสาวได้ขึ้นเรือนของฝ่ายเจ้าสาวแล้ว การบรรเลงจึงยุติ

3. บทบาทด้านการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนและทุกวัย เพื่อให้แต่ละคนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มความสามารถและนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม นอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการในการสืบทอดภูมิปัญญา ค่านิยม และวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง บทบาทของกลองยาวด้านการศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยที่สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ได้จัดให้มีการเรียนการสอนตีกลองยาวและการรำกลองยาวให้นักเรียนนักศึกษาในสังกัด (ภาพที่ 5.14) อาทิเช่น ในระดับประถมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนโพธิสารศึกษา โรงเรียนเขาทอง โรงเรียนพยุหะวิทยา โรงเรียนสระทะเล โรงเรียนบ้านย่านมัทรี โรงเรียนวัดบ้านบน โรงเรียนวัดคลองบางเตือ โรงเรียนวัดสุบรรณาราม และโรงเรียนศิริราชฎีสามัคคี ระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนโพธิสารศึกษา โรงเรียนพยุหะวิทยา และโรงเรียนสตรีนครสวรรค์ ระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นต้น การจัดการศึกษาความรู้ด้านกลองยาวทำให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความสามารถและได้มีโอกาสแสดงกลองยาวในโอกาสต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วถูกต้องและด้วยความมั่นใจ เมื่อนักเรียนนักศึกษาที่เรียนกลองยาวเหล่านั้นแสดงกลองยาวในงานต่าง ๆ และได้รับความชื่นชมจากผู้ชมการแสดงหรือจากสังคมทั่วไป สิ่งนี้จึงเป็นแรงเสริมกำลังใจทางบวกแก่ผู้แสดง อีกทั้งยังทำให้นักเรียนนักศึกษาที่เรียนกลองยาวหลักสูตรในสถานศึกษาต่าง ๆ โดยทั่วไปรวมทั้งประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ได้เห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านอันจะนำมาสู่การอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมในด้านนี้ต่อไป

ภาพที่ 5.14 การฝึกซ้อมกลองยาวของนักเรียนโรงเรียนเขาทอง
ที่มา (ได้รับความเอื้อเฟื้อภาพจากอาจารย์สวพัต เพชรรัตน์, วันที่ 8 ธันวาคม 2549)

4. บทบาทด้านการกีฬา

นครสวรรค์เป็นจังหวัดที่ให้ความสำคัญกับการกีฬาไม่น้อยไปกว่ากิจกรรมด้านอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้นจึงพบว่าจังหวัดนครสวรรค์มีสนามกีฬา สโมสรกีฬา สมาคมกีฬา และชมรมกีฬา ค่อนข้างมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ที่มีใช้เป็นเมืองหลวงหรือเป็นหัวเมืองใหญ่ของประเทศไทย มีการจัดการแข่งขันกีฬาทั้งชนิดและประเภทกีฬาในระดับต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จากการศึกษารายชื่อของกลองยาวที่เกี่ยวข้องกับการกีฬาในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า กลองยาวได้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมกีฬาระดับต่าง ๆ อาทิเช่น มีการนำเอาวงกลองยาวเข้ามาใช้ในการแห่ขบวนการเดินทางของนักกีฬาที่จัดภายในโรงเรียนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กีฬาโรงเรียนเขาทอง กีฬาโรงเรียนพยุหะวิทยา กีฬามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ กีฬากลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั่วประเทศ กีฬาอาชีพศึกษาทั่วประเทศ กีฬามหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภาคเหนือ กีฬาบุคลากรมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ กีฬาเขต 6 และกีฬาแห่งชาติ ครั้งที่ 28 ส่วนกีฬาระดับประเทศที่จัดการแข่งขันที่จังหวัดนครสวรรค์ เช่น กีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 ที่ใช้จังหวัดนครสวรรค์เป็นสนามแข่งขันฟุตบอลชาย B รอบที่ 1 นอกจากนี้ยังนิยมนำเอากลองยาวมาใช้เป็นการแสดงในพิธีเปิดหรือพิธีปิดการแข่งขันกีฬาโดยแสดงในรูปแบบของการรำกลองยาว ซึ่งใช้ผู้รำ (กลองรำ) เป็นหญิงล้วน ส่วนผู้ตีกลองยาว (กลองยืน) และผู้เล่นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะรวมทั้งผู้เล่นเครื่องดนตรีประเภททำนอง เช่น ปี่ หรือแตรวงนิยมใช้ผู้ชาย มีการนำเอากลองยาวเข้ามาใช้เป็นจังหวะในการเชียร์นักกีฬา และมีการนำเอากลองยาวเข้ามาใช้ตีเป็นจังหวะประกอบการ

ออกกำลังกาย เช่น การแสดงกายบริหารชุดฤๅษีตัดตน ซึ่งแสดงโดยนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองนครสวรรค์ (เขากบ วิทยาลัยสุโขทัย) เป็นต้น

5. บทบาทด้านการแสดงพื้นบ้าน

การแสดงกลองยาวของชาวนครสวรรค์ในอดีตจัดเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่เล่นตามเทศกาลซึ่งเป็นประเพณีนิยมในท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมายในการรับใช้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและเพื่อความรื่นเริงในฤดูกาล โดยไม่เป็นอาชีพหรือเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพเป็นหลัก ต่อมาภายหลังเมื่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลง การละเล่นจึงปรับเปลี่ยนเป็นการแสดงที่ไม่จำกัดโอกาสตามฤดูกาลดังอดีต ต่อมา มีหน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชน เช่น โรงเรียน วัด และบริษัทห้างร้าน ได้เริ่มเห็นความสำคัญและเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ โดยจัดให้มีการแสดงกลองยาวในงานสำคัญระดับชุมชน ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด จึงทำให้คณะกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ได้มีโอกาสในการแสดงกลองยาวมากยิ่งขึ้น อาทิเช่น

พ.ศ.2508 (13-15 เมษายน 2508) งานฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมอำเภอพยุหะคีรี จัดโดย นายจรูญ วัฒนนะ อดีตปลัดอำเภอพยุหะคีรี ร่วมกับร้านค้า หน่วยงานเอกชนและประชาชนใน อำเภอพยุหะคีรี ณ วัดเขาแก้ว อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2513 (15 เมษายน 2513) งานส่งเสริมวัฒนธรรมอำเภอพยุหะคีรี จัดโดย สหธนาคาร สาขาพยุหะคีรี ณ วัดเขาแก้ว อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2516 (15 เมษายน 2516) งานสงกรานต์อำเภอชัยบาดาล จัดโดยอำเภอ ชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

พ.ศ.2517 (15 เมษายน 2517) งานสงกรานต์ลพบุรี จัดโดยเทศบาลเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

พ.ศ.2518 (15 เมษายน 2518) งานวัดจอมคีรีนาคพรต อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ จัดโดยคณะกรรมการวัดจอมคีรีนาคพรต มีนายประเทือง คำประกอบ เป็นประธานจัดงาน

พ.ศ.2519 (15 เมษายน 2519) งานวัดจอมคีรีนาคพรต อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ จัดโดยคณะกรรมการวัดจอมคีรีนาคพรต มีนายประเทือง คำประกอบ เป็นประธานจัดงาน

พ.ศ.2520-2528 (15 เมษายน 2520-2528) งานสงกรานต์นครสวรรค์ จัดโดย คณะเทศบาลเมืองนครสวรรค์ ณ สนามหน้าที่ว่าการเทศบาลเมืองนครสวรรค์ อำเภอเมือง นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2527 (27-29 มกราคม 2527) งานศิลปวัฒนธรรมระหว่างภาค ครั้งที่ 7 จัดโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และวิทยาลัยคณาสวัสดิ์ ณ วิทยาลัยคณาสวัสดิ์ จังหวัด มหาสารคาม

พ.ศ.2527 (8-9 ธันวาคม 2527) งานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย จัดโดยการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ณ สวนอัมพร กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2528 (19-24 มีนาคม 2528) งานศิลปวัฒนธรรมระหว่างภาค ครั้งที่ 8 จัดโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ณ จังหวัดภูเก็ต

พ.ศ.2528 (1-26 พฤษภาคม 2528) งานเทศกาลของดี 73 จังหวัด จัดโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และห้างสรรพสินค้าพาด้า ณ ห้างสรรพสินค้าพาด้า สาขาปิ่นเกล้า กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2528 (14-23 ตุลาคม 2528) งานลานนาไทยเทรดแฟร์ ครั้งที่ 2 จัดโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และห้างสรรพสินค้าพาด้า ณ ห้างสรรพสินค้าพาด้า สาขาปิ่นเกล้า กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2528 (20 ธันวาคม 2528 - 19 มกราคม 2529) งานลานนาไทยเทรดแฟร์ ครั้งที่ 3 จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและห้างสรรพสินค้าพาด้า ณ ห้างสรรพสินค้าพาด้า สาขาอินทรา กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2529 (27 ธันวาคม 2529 - 4 มกราคม 2530) งานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย และเสริมสร้างเอกลักษณ์ไทย จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และบริษัทสวนสยาม ณ สวนสยาม กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2530 (15 เมษายน 2530) งานฉลองปีแห่งการท่องเที่ยวไทย จัดโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ณ สวนอัมพร กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2532 (20 ธันวาคม 2532) การแสดงในงานเลี้ยงต้อนรับ ม.ร.ว.อดุลย์กิติติ กิตติยากร (อธิบดีศาลคดีเด็กและเยาวชน) เมื่อครั้งมาตรวจราชการที่จังหวัดนครสวรรค์ จัดโดย คณะผู้พิพากษาสมทบศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดนครสวรรค์ และโรงเรียนโพธิสารศึกษา ณ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2533 (22 พฤศจิกายน 2533) การแสดงถวายแด่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายาฯ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา จัดโดยจังหวัดนครสวรรค์ ณ สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดนครสวรรค์ (บึงบอระเพ็ด)

พ.ศ.2535 (17 สิงหาคม 2535) การแสดงถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในคราวเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดหอวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ และทอดพระเนตรการจัดนิทรรศการพัฒนากาการของวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ จัดโดยวิทยาลัยครูนครสวรรค์และจังหวัดนครสวรรค์ ณ วิทยาลัยครูนครสวรรค์ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2536 (2 เมษายน 2536) งานประกวดศิลปะพื้นบ้าน จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ ณ วิทยาลัยครูนครสวรรค์ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2536 (2 เมษายน 2536) งานวันอนุรักษ์มรดกไทย ปี 2536 จัดโดยสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ณ สนามกีฬาเทศบาลเมืองนครสวรรค์ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2537 (2 เมษายน 2537) งานประกวดศิลปะพื้นบ้าน จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ ณ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ. 2538 (2-4 เมษายน 2538) งานวันอนุรักษ์มรดกไทย ปี 2538 จัดโดยสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ณ โรงเรียนเขากบ (วิวรรณสุขวิทยา) อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2540 (12 มกราคม 2540) การแสดงถวายแด่หม่อมเจ้าหญิงสิริวัณวลี มหิดล (พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์) ในงานอเมซิ่งไทยแลนด์ อร่อยทั่วไทย จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และธนาคารไทยพาณิชย์ ณ อาคารไทยพาณิชย์ ปาร์คพลาซ่า กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2541 (4 สิงหาคม 2541) งานเลี้ยงต้อนรับคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยรัฐมอนทานา (Montana State University) ประเทศสหรัฐอเมริกา จัดโดยสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ ณ หอประชุมสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2542 (2 เมษายน 2542) งานมหรหรรรมรดกไทย จัดโดยสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ณ สนามกีฬาากลางจังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2543 (2 พฤษภาคม 2543) งานพิธีเปิดการประกวดสิงโตนานาชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพปี พ.ศ. 2543 จัดโดยนายภิญโญ นิโรจน์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ณ ยิมเนเซียมสนามกีฬากลาง จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2543 (24 ธันวาคม 2543) งานกีฬาแห่งชาติ ครั้งที่ 32 จัดโดยการกีฬาแห่งประเทศไทย และกรุงเทพมหานคร ณ สนามกีฬาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2548 (2 เมษายน 2548) งานสัมมนาวัฒนธรรมสี่ภาค จัดโดยสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2548-2550 (13-15 เมษายน 2548-2550) งานสืบสานสงกรานต์บ้านเขาทอง จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง สภาวัฒนธรรมตำบลเขาทอง และจังหวัดนครสวรรค์ ณ วัดเขาทอง ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2548 (31 พฤษภาคม 2548) งานประกวดมิสยูนิเวิร์ส 2005 (Miss Universe 2005) ครั้งที่จัด ณ กรุงเทพมหานคร จัดโดยบริษัทมิสยูนิเวิร์ส (Miss Universe Company) และสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 ณ อิมแพคมาริน่า เมืองทองธานี (ภาพที่ 5.15)

พ.ศ.2548 (1 พฤศจิกายน 2548) งานเลี้ยงต้อนรับคณะรัฐมนตรี (ครม.) สักยจรครั้งที่มาประชุมที่จังหวัดนครสวรรค์ จัดโดยจังหวัดนครสวรรค์ ณ สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดนครสวรรค์ (บึงบอระเพ็ด) จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ 5.15 การใช้กลองยาวแสดงในพิธีเปิดงานประกวดมิสยูนิเวิร์ส 2005 ที่มา (ได้รับความเชื่อเพื่อภาพจากคุณนิรัชพร ปกติ, วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2551)

พ.ศ.2549 (8-11 ธันวาคม 2549) งานพิธีเปิดและพิธีปิดการแข่งขันกีฬากลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั่วประเทศ จัดโดยโรงเรียนพยุหะวิทยา ณ สนามกีฬา วัดเขาแก้ว อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ.2550 (2 พฤษภาคม 2550) งานพิธีเปิดการแข่งขันกีฬานักลากรสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาครั้งที่ 26 “ปากน้ำโพเกมส์” จัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ณ สนามกีฬากลาง จังหวัดนครสวรรค์

6. บทบาทด้านอาชีพ

การแสดงกลองยาวของชาวนครสวรรค์ในอดีตเป็นการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งจะเล่นตามเทศกาลโดยมีจุดมุ่งหมายในการรับใช้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและเพื่อความรื่นเริงในงานประเพณีต่าง ๆ ในสังคมชาวนครสวรรค์ โดยไม่เป็นอาชีพหรือมุ่งเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพเป็นหลัก และต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเป็นการแสดงที่ไม่จำกัดโอกาสการแสดงตามฤดูกาลดังอดีต จึงทำให้คณะกลองยาวมีงานแสดงกลองยาวเพิ่มมากขึ้น ผู้แสดงกลองยาวมีรายได้จากการแสดงมากขึ้นตามโอกาสการแสดงและตามความนิยมของสังคม แต่การแสดงกลองยาวเพียงอย่างเดียวก็ยังไม่สามารถยึดเป็นอาชีพได้ เนื่องจากค่าจ้างการแสดงแต่ละครั้งโดยเฉลี่ยได้ไม่มากนัก เช่น 2500–3500 บาท ซึ่งการแสดงกลองยาวแต่ละครั้งจะใช้ผู้แสดงหลายคน ดังนั้นเมื่อแบ่งค่าจ้างการแสดงให้แก่สมาชิกในคณะแล้ว สมาชิกแต่ละคนจะได้ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนที่น้อยมาก อีกทั้งการแสดงกลองยาวโดยมากมักจะมียานเฉพาะช่วงเทศกาล เช่น งานบวช งานแห่กฐิน งานแห่ขันหมาก เมื่อผ่านช่วงเวลานี้แล้วจะมีผู้มาว่าจ้างการแสดงน้อยมาก คณะกลองยาวที่สามารถยึดอาชีพนี้ได้ส่วนใหญ่จึงมักเป็นสำนักดนตรีไทยหรือคณะดนตรีไทยในท้องถิ่น ซึ่งนักดนตรีมีความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีได้หลายประเภทและหลายชนิด สำนักหรือคณะดนตรีไทยนั้นมักจะมียานดนตรีหลายประเภท เช่น วงปี่พาทย์ วงแตงวง วงแคนวง และวงกลองยาว เพื่อใช้บรรเลงในงานต่าง ๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เช่น งานบวช งานโกนจุก งานทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน และงานศพ โดยเฉพาะงานศพจะมีผู้มาว่าจ้างให้ไปแสดงวงปี่พาทย์ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนตลอดปี นอกจากนี้ยังมีการใช้วงปี่พาทย์ประกอบการแสดงลิเก มีคณะลิเกมาจ้างให้ร่วมบรรเลงวงปี่พาทย์ประกอบการแสดงลิเก จึงทำให้คณะกลองยาวที่มีนักดนตรีเป็นนักดนตรีไทยในสำนักดนตรีไทยหรือคณะดนตรีไทยในท้องถิ่นมีงานแสดงตลอดทั้งปี สมาชิกในคณะสามารถยึดเป็นอาชีพได้ (สมบุญ มากบุญ, 2550, พฤษภาคม 18, สุทนต์ พวงสมบัติ, 2550, มิถุนายน 13) แม้ว่าปัจจุบันในจังหวัดนครสวรรค์ยังคงมีการเล่นกลองยาวกันอยู่ แต่ก็เริ่มลดจำนวนลงด้วยสภาพที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

อันสืบเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญหลายประการ คือ เมื่อสภาพสังคมส่วนใหญ่เปลี่ยนไป จากสังคมเกษตรกรรมได้ปรับเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรม รวมทั้งความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมปัจจุบัน อีกทั้งอิทธิพลของวัฒนธรรมของชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาติตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยมากขึ้นจึงเป็นตัวเร่งเร้าให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ประเพณีและปฏิบัติกันในชุมชนเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้น วงดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ ล้วนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนี้ สังคมเริ่มนิยมดนตรีและวงดนตรีประเภทอื่นที่มีความทันสมัยมากกว่าวงดนตรีไทยและวงดนตรีพื้นบ้าน คนรุ่นใหม่ไม่สืบทอดความรู้หรือไม่สืบทอดอาชีพด้านดนตรีพื้นบ้านต่อจากพ่อแม่ จึงมักพบว่าเมื่อลูกของนักดนตรีพื้นบ้านเรียนจบการศึกษาในระดับต่าง ๆ แล้วมักไปรับจ้างหรือประกอบอาชีพอื่นตามที่ได้เรียนมา หรือไปประกอบอาชีพอื่นที่ได้ค่าตอบแทนที่สูงกว่าการเป็นนักดนตรีพื้นบ้าน รวมทั้งมีการย้ายไปประกอบอาชีพตามสถานประกอบการต่าง ๆ ที่มีที่ตั้งอยู่ต่างถิ่นหรือต่างภูมิภาค เป็นต้น ปัจจัยดังกล่าวทำให้การประสมวงของคณะกลองยาวไม่สมบูรณ์เนื่องจากขาดผู้เล่นเครื่องดนตรี เมื่อความนิยมดนตรีพื้นบ้านในสังคมลดน้อยลงงานประเพณีหรืองานต่าง ๆ ในชุมชนที่ต้องการกลองยาวหรือดนตรีพื้นบ้านไปแสดงก็ลดลงตามลำดับ ส่งผลให้คณะกลองยาวในท้องถิ่นมีงานแสดงน้อยลงจนทำให้ไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้ จึงพบว่าสภาพการณ์ของคณะกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ปัจจุบันดำรงอยู่เพียงการอนุรักษ์และสืบสานในคณะกลองยาวและในสถานศึกษาต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น

7. บทบาทด้านสัญลักษณ์ในการสื่อสาร

ดนตรีเป็นงานศิลปะที่น่าเอาเสียงสูงเสียงต่ำ เสียงสั้นเสียงยาว เสียงดังเสียงเบา และเสียงที่มีคุณภาพของเสียงลักษณะต่าง ๆ มาจัดเรียงอย่างมีศิลปะเป็นบทเพลงและบรรเลงสื่อสารเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกหรือจินตนาการต่าง ๆ ตามที่ผู้ประพันธ์ต้องการ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ย่อมมีจุดมุ่งหมาย การบรรเลงดนตรีถือว่าการสื่อสารประเภทหนึ่ง การสื่อสารมีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ผู้ส่งสารผู้รับสาร สาร สื่อ และปฏิกริยาตอบสนอง ดนตรีก็เช่นเดียวกันคือมีผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งได้แก่ผู้ประพันธ์ดนตรีและผู้ฟังดนตรี สารคือเนื้อหาสาระในเสียงดนตรีหรือเนื้อเพลงที่ขับร้องหรือบรรเลง สื่อคือนักดนตรีและเครื่องดนตรีที่บรรเลง ส่วนปฏิกริยาตอบสนอง ได้แก่ ความความรู้สึกไพเราะหรือไม่ไพเราะ ความเข้าใจหรือไม่เข้าใจเนื้อหาหรือเรื่องราวในเพลง จินตนาการของเพลง อารมณ์ ความชอบหรือไม่ชอบในเพลงนั้น ๆ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2530: 2-3) กล่าวว่า “การเคลื่อนไหวของเสียงในดนตรีเป็นสัญลักษณ์ของความคิดหรือความเข้าใจของแต่ละบุคคลที่มีต่อความรู้สึกของมนุษย์” ดังนั้นคนที่

มีความสามารถในการฟังดนตรี ได้ฝึกหรือมีประสบการณ์การฟังดนตรีจนถึงขั้นการฟังโดยรับรู้ (perceptive listening) จะสามารถรับรู้อารมณ์และความคิดของผู้ประพันธ์ที่ถ่ายทอดผ่านเสียงดนตรีได้อย่างสมบูรณ์ ตัวอย่างของดนตรีที่เป็นสัญลักษณ์ของการสื่อสาร เช่น วงกาหลอ เป็นวงดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ของไทย ใช้บรรเลงในงานศพ เช่นเดียวกับวงปี่พาทย์นางหงส์ซึ่งเป็นวงดนตรีพื้นบ้านของภาคกลางของไทย เสียงที่บรรเลงจากวงดนตรีทั้งสองล้วนสามารถสื่อให้ผู้ฟังรับรู้ถึงการสูญเสีย และความโศกเศร้า นอกจากนี้ ประเภทเพลงที่บรรเลงก็เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารเช่นกัน เช่น หากบรรเลงเพลงโหมโรงละคร แสดงว่าการแสดงละครใกล้จะได้เวลาเริ่มแล้ว หากบรรเลงเพลงรัว แสดงว่าตัวละครกำลังล่ามเตชหรือแสดงปรากฏการณ์โดยฉับพลัน หากบรรเลงเพลงเชิดนอก แสดงว่าตัวละครกำลังต่อสู้หรือการไล่ติดตามของตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น หนุมานไล่จับนางสุพรรณมัจฉา หนุมานไล่จับนางเบญจกาย เป็นต้น การบรรเลงกลองยาวในพิธีต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อสารเกี่ยวกับการแสดงความยินดี ความสนุกสนาน ความเป็นสิริมงคล ดังนั้นจึงพบว่า การบรรเลงกลองยาวจะบรรเลงเฉพาะในงานมงคลเท่านั้น นอกจากนี้การบรรเลงกลองยาวในขบวนแห่ขันหมากที่ฝ่ายชายแห่ไปบ้านของฝ่ายหญิงเพื่อขอร้องแต่งงานเป็นภรรยาของฝ่ายชายนั้นยังเป็นสัญญาณ (signal) ที่สื่อสารให้คนในสังคมทราบว่า กำลังมีเหตุการณ์ที่ฝ่ายชายกำลังจะไปขอร้องฝ่ายหญิงแต่งงาน ซึ่งเสียงกลองยาวที่บรรเลงรวมทั้งการร้องรับร้องส่งกันในวงกลองยาวนั้นเป็นเสียงที่ดัง ดังนั้นไม่ว่าใครจะอยู่ที่ไหนในชุมชนจึงควรจะได้ยินเสียงกลองยาวที่บรรเลงและเสียงขบวนแห่ขันหมาก เสียงที่บรรเลงจากวงกลองยาวจึงเป็นสัญญาณที่แจ้งหรือเตือนให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการแต่งงานของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงสามารถทราบและอาจขัดขวางพิธีดังกล่าวได้ทัน ดังนั้นหากไม่มีใครมาขัดขวางก็เป็นการแสดงนัยว่าบุคคลต่าง ๆ ในสังคมนั้นเห็นชอบแล้ว

8. บทบาทด้านการแสดงฐานะของบุคคล

ดนตรีไม่ได้มีบทบาทเฉพาะในด้านศาสนาและประเพณีในสังคมเท่านั้น แต่ดนตรียังมีความหมายที่ชี้บ่งให้เห็นว่าบุคคลมีฐานะในสังคมอย่างไรด้วย เครื่องดนตรีบางอย่างเป็นเครื่องหมายประจำตัวบุคคล เช่น กลองมโหระทึก เป็นเครื่องดนตรีโบราณใช้ในราชสำนักสมัยอยุธยา โดยเป็นเครื่องประโคมตีในพิธีเกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดินและความอุดมสมบูรณ์ของอาณาจักร บัณเฑาะว์ เป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ใช้ประโคมในพระราชพิธี นอกจากนี้เครื่องดนตรีบางอย่างยังเป็นสัญลักษณ์แสดงสถานภาพของผู้เล่น เช่น พิณเป็ยะ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการขับกะล่ง (โคลง) ของชาวไทยล้านนาที่เป็นชนชั้นสูง (ธิดา โมสิกรัตน์ และคณะ, 2533: 285-286) บทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์นอกจากจะใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ

ในสังคมแล้ว ยังมีความหมายบ่งชี้ให้เห็นว่าคุณคนมีฐานะในสังคมอย่างไรด้วย การจัดงานใดที่มี คณะกลองยาวมาบรรเลงในงานหรือในชบวนแห่จะบ่งบอกว่างานนั้นเป็นงานมงคล เป็นงานที่ยิ่งใหญ่และมีเกียรติ แสดงให้เห็นสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเจ้าของงานว่าเป็นผู้มีฐานะ มั่งคั่ง เป็นบุคคลมีชื่อเสียงหรือเป็นบุคคลที่สำคัญในชุมชน เป็นต้น

9. บทบาทด้านการบันเทิง

กลองยาวเป็นสัญลักษณ์ของความรื่นเริงและการแสดงความยินดี การละเล่น กลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ ถือว่าเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงแก่ชุมชน เนื่องจาก เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถร่วมแสดงความรื่นรมย์ยินดีกับงานมงคลหรืองานบุญต่าง ๆ ที่จัดได้ เช่น งานแห่นาค แห่องค์กฐิน แห่องค์ผ้าป่า แห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น งานบุญเหล่านี้ เป็นกิจกรรมร่วมของคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนทุกคนมีอิสระเสรีในการแสดงออกเพื่อ ตอบสนองต่อเสียงดนตรีได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับเสียงจังหวะของกลองยาวที่บรรเลงและเครื่อง ประโคมต่าง ๆ มีจังหวะลีลาและทำนองรุกเร้าใจผู้ที่ได้ฟัง อีกทั้งมีผู้พ่อนำประกอบเสียงดนตรีที่ บรรเลง จึงทำให้บรรยากาศของงานเกิดความสนุกสนานเชิญชวนให้ผู้ที่ได้ยินได้เห็นเข้าร่วมใน กิจกรรมของชุมชนที่จัด การจัดงานใดที่มีการใช้กลองยาวในชบวนแห่งานมงคลหรืองานบุญต่าง ๆ ชาวบ้านทั่วไปสามารถเข้าร่วมร้องรำกับชบวนแห่ได้ตลอดเส้นทางของชบวนแห่ หรืออาจเข้าร่วม ร้องรำไปกับชบวนแห่จนถึงวัด บ้าน หรือสถานที่ ๆ เป็นจุดหมายปลายทางของชบวนแห่ได้อย่าง สนุกสนาน นอกจากนี้ยังพบว่ามีผู้นำเอากลองยาวมาใช้เป็นการแสดง เช่น การแสดงรำกลองยาว การแสดงการต่อกลอง ปีนกลอง ต่อตัว คาบกลอง โยนกลอง รับกลอง เป็นต้น หรือการใช้ กลองยาวบรรเลงเป็นดนตรีประกอบการละเล่นรำวงของชาวบ้าน (ภาพที่ 5.16) ซึ่งมักจัด ณ บริเวณ ลานวัด ลานบ้าน หรือบนเวทีการแสดงที่เป็นสถานที่จัดงานในโอกาสต่าง ๆ

ภาพที่ 5.16 การใช้กลองยาวบรรเลงเป็นดนตรีประกอบการละเล่นรำวง (ภาพโดย พิเศษ ภัทรพงษ์ งานประเพณีสงกรานต์วัดนครสวรรค์ ณ วัดนครสวรรค์ ต.ปากน้ำโพ อ.เมืองนครสวรรค์ จ.นครสวรรค์ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2546)

การแสดงกลองยาวสามารถสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชมได้ทุกระดับฐานะและทุกอาชีพในสังคม เนื่องจากเสียงซ้องเสียงกลองและเสียงเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่บรรเลงประสมกันมีความครื้นเครงสนุกสนาน การแสดงการรำกลองยาวก็มีลีลาท่ารำสวยงาม รวมทั้งการต่อตัวขึ้นไปยืนรำบนกลองยาวก็เป็นการแสดงที่สวยงามและตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ที่ได้รับชมการแสดง นอกจากนี้ยังสามารถใช้กลองยาวบรรเลงเป็นดนตรีประกอบการละเล่นรำวงได้อย่างสนุกสนาน กลองยาวจังหวัดนครสวรรค์จึงเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิง แก่ชุมชนและสังคมชาวจังหวัดนครสวรรค์และสังคมทั่วไป